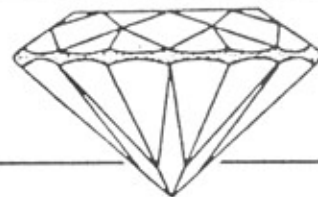

De voorgeschiedenis van het Nijlense sprookje

De eerste schriftelijke aanduidingen van diamantbewerking vindt men in de archieven van Neurenberg. In 1373 is er in die stad reeds sprake van het bestaan van een groep *diamantpolijsters*. Ook in Parijs zijn sporen van diamantbewerking terug te vinden: in 1407 schrijft G. de Metz over een groep bewerkers van diamant en andere edelstenen in de wijk La Courarie.

De eerste diamantbewerker te Antwerpen vinden wij in het ledenboek van de broeders van het O.-L.-Vrouwhof in 1483. Daarin lezen we: *Wouter Pauwels, diamantslijper*.

In 1577 richtten ca 40 diamant- en robijnsnijders een verzoek tot de stad Antwerpen om zich te mogen verenigen in een natie, wat echter werd afgewezen door toedoen van invloedrijke Portugese kooplieden. Een duidelijke aanwijzing van belangenconflicten tussen handel en nijverheid te Antwerpen.

In 1582 echter ging de stad na herhaalde verzoeken eindelijk akkoord met de oprichting van de Diamant- en Robijnsnijdersnatie, zodat de diamantbewerking zich van dan af konden verenigen in een gilde met een eigen deken. Wat dan weer een aanduiding is van de belangrijkheid van het diamantambacht voor de stad. Nu de natie was opgericht, kon die zich georganiseerd bezig houden met de belangen van haar leden. De natie vaardigde meteen 39 regels uit in verband met de bewerking van diamant. Artikel 1 verbiedt het bewerken van diamant aan iedereen die niet bij de natie aangesloten is, en artikel 2 verbiedt het bewerken van diamant buiten de poorten van de stad.

Dit alles heeft niet kunnen verhinderen dat er van buiten de stadsmuren ook diamanten aangeboden werden, die daar bewerkt waren door niet-natieleden. Deze laatsten waren zelfs zo stout de leerjongens van binnen de stad weg te kopen, voordat hun leertijd ten einde was. Blijkbaar konden de werkgevers van buiten de stad goedkoper leveren, waarschijnlijk meer voordelen bieden aan wie bij hen kwam werken, wat wijst op een zekere bloei van de nijverheid aldaar.

Meer en meer jongeren in de stad werden zich bewust van het feit dat ze, door zich buiten de stad te vestigen, konden genieten van meer vrijheid in het bewerken en van meer kansen voor hun ondernemingslust.

Een rekest uit het begin van de 17de eeuw beweert dat te Antwerpen geen handel zo goed floreerde als die in diamanten, en dat die zowel door Portugezen als door Nederlanders gedreven werd. Verder staat erin dat er naast de 164 meesters-diamantbewerking in het Antwerpse, een aantal dat voortdurend aangroeide, ook bewerking waren te Brussel, te Mechelen en Lier en dat men uit Frankfurt en Hamburg, uit Londen en zelfs uit Parijs naar Antwerpen kwam om zich in het diamantvak te bekwamen.

Nijlens diamant

en diamanten Nijlenaar: Jan Edward Claes

Zowat in heel België en zelfs buiten onze grenzen is bekend dat deze twee sedert meer dan 100 jaar onafscheidelijk met elkaar verbonden zijn. Voor de komst van Jan-Eduard Claes in 1876 verdienden de Nijlenaars voornamelijk in hun tuinen en op hun velden hun dagelijks brood. In Poemp nr. 23 vinden we de bijdrage *Nijlen anno 1830* van de hand van Frans Lens. Daarin lezen wij dat er te Nijlen in die tijd reeds wat handel en nijverheid ontstaan was; er waren nl. een aantal weefgetouwen, een brouwerij, een azijnmakerij, een windmolen en een handel in hout, vee en graan. Nijlen groeide verder, dankzij de diamantindustrie. Zij was het die voor een groot deel mee bepalend was voor de immense verandering van het beeld van ons dorp. Ongeveer 200 diamantslijperijen en *fabriekskes* werden er in Nijlen gebouwd: elke straat, elke wijk had er wel enkele.

Menigeen zal zich wel eens afgevraagd hebben, wie na Jan Edward Claes en de Gebroeders Quadens de pioniers van die veranderingen waren die het leven in onze gemeente zo grondig veranderden. Dat wij, zoekers van *De Poemp*, deze vraag nooit volledig zullen kunnen beantwoorden, staat als een paal boven water. Geen enkel document vermeldt welke slijpers in de eerstgebouwde slijperij (1880 - 1885) hun stiel uitoefenden of hun vak leerden. Op alle vragen in dit verband moesten wij het antwoord trachten te vinden bij de oudste slijpers onder ons, die het dan weer van hun ouders of van hun leermeester gehoord hadden. Uit die gesprekken hebben wij het volgende opgetekend.

Na een vijftal jaren aan de thuismolens gewerkt te hebben, bouwde Jan-Edward Claes (Mon Claes in

Rond 1905 leerde onze eeuweling Louis Schuermans het vak in de slijperij van Alfons en Maarten Quadens (Nonnenstraat).

Op de foto: Alfons Quadens.

*

de volksmond) de eerste slijperij op de Kesselsesteenweg. Deze fabriek was er een met 16 molens: 8 gelijkvloers en 8 op de verdieping. Die op de verdieping moest men bereiken met een ladder. Later werden er nog 8 molens bijgebouwd.

In deze slijperij installeerden zich de eerste Nijlense slijpers: Alfons Meeus (vader van Staf Meeus, de garde), Karel Lieckens (schoonbroer van Mon Claes en vader van de oude meester Alfons Lieckens), Charel Van Dijck, Louis Van Dijck, Mon Laenen (vader van ex-burgemeester Mon Laenen en zelf burgemeester van 1947 tot 1952), Edward Colen, Louis Lemmens (de Rosse), Frans Lieckens (Sus van de Gerde), Fons Sels, Paul Cambré (deze laatste werd meestergast in de grote slijperij Cassiers in Grobbendonk), Louis De Schutter, Staf De Schutter, Leopold Claes, Rikus Claes, Edward Claes (Papake). Alle bovengenoemde mannen hebben nog in de vorige eeuw de stiel geleerd in de werkplaats van Jan-Edward Claes. Jan-Baptist Van Beeck (Tist Pollis) in de eerste jaren en nadien Désiré De Loncker (die later zelfs slijperbaas werd), Charel Van der Veken en Mares Van der Veken (Charel Pan en Mares Pan) waren er stoker-machinist. Alfons Sels huwde later met Theresia, een dochter van Jan-Edward Claes, en werd zelf patroon. Zijn eerste leerling was Jules Van Immerseel (Jul van de Vod). Wat later, in 1907, leerde hij de stiel aan Alfons Peeters (Fons van de Vors). Alfons zou in 1910 als eerste in de nieuwe fabriek van

Fons Sels diamantjes slijpen. Alfons en Louis Sels, weeskinderen afkomstig uit Arendonk en stammend uit een beenhouwersfamilie, vestigden zich te Nijlen. Alfons, de jongste, leerde de stiel bij ons, terwijl Louis, in den beginne althans, naar Antwerpen reed om de *commerce* te doen.

Nijlenaar

in de Antwerpse diamantclub: Sander Dom

Uit onze vorige bijdrage weten wij dat de handelaars en fabrikanten zich in 1893 verenigden in de *Antwerpse Diamantclub*. Er werd een gebouw opgericht in de Antwerpse Pelikaanstraat, waarin je, indien je lid was van de *Club*, steentjes kon kopen en verkopen. Wij moeten wachten tot in 1913 eer wij op de ledenlijst van deze club de eerste Nijlenaar aantreffen. Het gaat om de door iedereen gekende *Alexander Dom*, diamanthandelaar-fabrikant.

Sander Dom, geboren op 16.07.1873, behoorde zeker tot de pioniers van de Kempense en Nijlense diamantindustrie. Hij leerde de stiel te Antwerpen, heeft steeds zelfstandig gewerkt en had zelfs voor 1900 enkele gasten in de stad. In 1903 begon hij met de bouw van een kleine slijperij op de Bevelsesteenweg (12 molens); die heeft hij later uitgebreid tot 30 molens. Zeer moeilijk te vinden zijn de namen van de eerst in deze fabriek tewerkgestelde mensen. Alles wat wij daarover tot dusver weten zegt ons een foto uit 1905, verschenen in Poemp 19, met daarop het personeel "van toen", bestaande uit 8 man, van wie wij slechts Frans Lieckens (Sus van de Gerde), een zekere Wannes Torfs (uit Kessel?) en Sander Dom himself herkennen. Later, in ± 1910, vinden wij op deze fabriek de volgende slijpers: Louis Scheurmans (Witte Schure), Isidoor Van Tendeloo, Gust Van Tendeloo, Alfons Van Tendeloo (mannen van Den Haroo), Joske Blok (coureur), Witte De Keyser van Kessel, Jules Verwerft, Jef, Frans, Floran, Gust en Marie Vranckx (van Kwit-skes).

Wie ook tot het vooroorlogse personeel (1914) van Sander Dom behoorden, waren Gust Peeters (de vors) en Charel Van Hoof, machinisten. Zij waren het die ervoor zorgden dat de grote motor, die op *gaz pauvre* werkte, 's morgens gestart en onderhouden werd.

Hoewel hij nooit geslepen heeft, is de rol van Charel Van Hoof in de Nijlense diamantnijverheid zeer belangrijk geweest. Charel werd *schijvenschuurder*. De eerste in Nijlen? Welke Nijlenaar kent niet die mannen, die iedere week van fabriek tot fabriek

---

trokken om de *afgewerkte* schijven op te halen, ze te "schuren" en ze dan als nieuw in de fabriek af te leveren.

In de beginjaren van de Nijlense diamantnijverheid moesten de slijpers het zonder schuurder stellen en hun schijven zelf schuren of ze, voor zover wij weten, in speciale houten kisten laden en met de trein naar Antwerpen sturen, waar het beroep van schijvenschuurderwel uitgeoefend werd.

Over de geschiedenis van dat beroep is echter weinig geweten. De namen van de Nijlenaars die daarmee zouden begonnen zijn, geven wij U onder het nodige voorbehoud: Charel Van Hoof, Alfons Heylen (Fokke van Kobekes), Charel Heylen (Charel van Kobekes) en waarschijnlijk Jan-Baptist Kege-laers (Tist van Sooikes).

(vervolgt)

* H. Budts.
